جەر جۇزىنىڭ ەڭبەكشىلەرى، بىرىگىڭدەر!

1921 نچى جىلى، 7 نچى نويابردە چىعا باستادى.

قازاقستاننىڭ كەڭەستى رەسپۋبليكەسى.

ەڭبەكشىل قازاق

جەتىسىنە 3 رەت شىعادى

قازاقستان ورتاق كەڭەسى مەن آيماقتىق پارتيا (ر.ك.پ.) كوميتەتىنىڭ تىلى.

№ 224
جەكسەنبى
6
ءاپرىل 1924 نچى جىل.
باسقارما: ورىنبور، كەڭەس كوشەسى 1-ءۇي.

جازىلۋ باعاسى:
ءبىر ايعا . . . . . 80 تيىن
ەكى ايعا 2 سوم 30 »
التى ايعا 4 » 50 »
ءبىر جىلعا 9 » —
بەتكە تۇسسىرى . . . . 5 تيىن
ءبىر كەسەپ كوبەيت الدىرعىشى جۇمىسكەر، كاسىپ وداقتارىنىڭ مۇشەلەرىنە (10 داناسىنان كەم بولماۋ جازىلعان) 15% كەمشىلەدى.

Энбэкшил Казак
(Трудовой Киргиз).
Орган Ц.И.К. и Киробкома Р.К.П.(б) Киррреспублики.
Выходит три раза в неделю.
Адрес редакции Оренбург Советская ул. д. 1.

5 نچى ءاپرىل - قالىق اراسى كاپەراتسيە كۇنى، 6 نچى ءاپرىل وكىمەت قۇرىلىسىنىڭ نەگىزگى زاكونىن بەكىتكەن كۇن. بۇل ەكى كۇندە ەڭبەكشىلدەر تابى ۇلكەن مەيرام جاسايدى.

6 نچى ءاپرىل جاڭا مەيرام

وكتيابر توڭكەرىسىنەن كەيىن وكىمەت بيلىگى جۇمىسكەر، ەگىنشىل تابىنىڭ قولىنا كوشىپ كەڭەس وكىمەتىنىڭ ورناعانى بارشاعا ءمالىم.

سونان بەرى قاراي ءالى جوزىندە كەڭەستى رەسەيدە جۇمىسكەر - ەگىنشىلدەر وكىمەتى ۇستەمدىگى ورىن الدى.

بۇل تەگىندە، بۇل ۇستەمدىك وڭايلىقپەن تابىلىپ وتىرعان جوق. بۇنىڭ ءۇشىن تالاي تار جول، تايعاق كەشۋلەردە كەشەگى ءولىپ كەتكەن داۋىلدى ەلدىڭ جانى قالتىلدا ساپ جۇرىپ، كوپ بەينەت، كوپ ەڭبەك بەرە جۇرىپ شىعاردى. بۇل جولعا تالاي بەينەتكەر باتىرلاردىڭ قاندارى دا توگىلدى.

بۇكىل جەر جۇزىن بايلار تابى بيلەپ وتىرعاندا رەسەي پاتشالىعىندا جۇمىسكەر-ەگىنشىلدەر وكىمەتى ورناۋى وڭاي بولعان جوق.

قازىردە جەر جۇزىندە جالعىز رەسەيدە كەڭەس وكىمەتى ورناۋىنا تاسىرىپ جاتىپ، جەت پاتشالىقتار مەن تىزە ىرىسىپ كەم ەكەندىكتى، كەلەشەكتە كەلەشەگى ەكەندىكتى تانىپ وتىر. بۇعان دەيىن رەسمي تۇردە ءبىر نەشە پاتشالىقتار تانىپ تا وتىر. جارىمسى تۇسكەن انتاي بىرىنەن - بەرى بۇرىن تانىمى كەلىپ تالاسىپ جاتىر. بۇلاردىڭ تانۋىن ءبىر جۇرەكى امالسىزدىق تانىمالى ەكەن دەپ ايتامىز. ءبىر بويىنا بايلار تابى مەن ەڭبەكشىلدەر تابى تىل ەتكەنشە تانۋ بولماق ەمەس. اولار ءبىزدى امالسىز تانىپ وتىر. ەجەپ جاتقان بايلىقتارى بار، سولاردى ونىمىز دەرلىك. بۇرىنعى بەيشارا زاماندادا رەسەي مەن الىس بەرىس قىلۋ تۇرالى «وزدى-وزى» ءالى كوز بولاتىن. قازىرە سول كەڭەس بىزبەن جەكە زات الماي اولار كۇن كورە المايدى.

مىنە وسىنداي كوپ قيىندىق بەن قولعا الىنعان ۋاقىتتاردى ەسكە الىپ سول كۇندەردى مەيرام ەتپەي كەلمەيمىز. وكتيابر توڭكەرىسىنەن بەرى قاراي ەستەپ كەلە جاتقان ءبىر تالاي توڭكەرىس مەيرامدارىمىز بار. سول مەيرامدارعا تاعى دا ءبىر مەيرام قوسىلىپ وتىر. ول 6 نچى ءاپرىل مەيرامى. بۇل مەيرام ەتۋىمىزدىڭ سەبەبى: 23 نچى جىلى 6 نچى ءاپرىل كۇنى كەڭەستەر وداعىنىڭ اتقارۋ كوميتەتىنىڭ 11 نچى جالپى جيىلىسى مەن كەڭەستەر وداعىنىڭ وكىمەت قۇرىلىسىنىڭ نەگىزگى زاكونىن (كونستيتۋتسيا) بەكىتكەن.

ەندى سونىڭ قۇرمەتىنە ءار جىلى كەڭەستەر وداعىنداعى ەلدەر 6 نچى ءاپرىل كۇنى، ەسكى پاتشا زامانىنداعى قۇرلىقتان، كەشەگى كەدەي توڭكەرىس، وكتيابر توڭكەرىسى بەن تۋلاق قوڭىرقۇ الىپ تەڭدىك دۇنيەسىنە اياق باسقاندارىن ەسكەرىپ، ونىڭ ەرتەڭىنەن تاسىپ الىپ، كەلەشەكتە بىرلىك دۇنيەسىنە جول سالىپ قۋانىشتى تۇردە مەيرام ەتەدى.

6 نچى ءاپرىل مەيرامىنىڭ ايرىقشا قازاق سىقىلدى قاراڭعى ۇلتتارعا قاسيەتى وتە كوپ. بۇرىنعى ءبىر ۇلتقا ەكىنشى ۇلتتىڭ ۇستەمدىك وتكىزۋى جويىلىپ، تەڭدىك بەرىلگەن.

بەرىلگەن تەڭدىك ارقاسىندا قازاق كەدەيى ەركىن وكىمەت بولىپ، قازاقستان رەسپۋبليكەسى ءاتىن الىپ وتىر. مادەنيەتى وسىپ-بىلىمى الدى. ورىس جۇمىسكەرلەرى تەڭدىك بەرە بەينەتسىز پايدالاندىق دەپ قازاق سىقىلدى نادان ۇلتتاردىڭ بەرىسىندە كوز ەرەكشە ايتەرگەن جوق، قايتا قولعان جەتەپ جاقىرىپ وتىر.

قازاق كەدەيى!

6 نچى ءاپرىل سەنىڭ دە مەيرامىڭ.

قاتىرىككەن قالاي قادىرلى كۇنىڭدى مەيرام ەت.

قازاق قالقىنىڭ ءىرى تاققان جالعىز ناۋرىزدان باسقا مەيرامى جوق. ونىڭ سەبەبى قازاق قالقى ەل بولىپ تاريحى ءبىر داۋىردى باسىنان كەشىرگەن جوق.

وكتيابر توڭكەرىسىنەن كەيىن تۋعان مەيرامداردا قازاق كەدەيىنە ورتاق. بۇل مەيرامداردى قالا جاتقان ... كەلەدى.

قازاقستاننىڭ سارى دالاسىندا، كوپ جەرلەر بۇل مەيرامدارىمىزدىڭ نە ەكەنىن بىلمەيدى. ءالى جاڭا اتىن كورەدى، قايىپ كەلىپ قالىسىنان كورەدى، دەگەندەي بار كەنجەلىگىمىز دە، بار جامانىمىز دا نادانشىلىعىمىزعا ارتامىز. جىنىسىندا سولاي.

سوندىقتان ايتالىق: وياپ كەلگەندە سوزىمىزدىڭ ىرىلىسى جەرى كوز قاراقتى ازاماتتارىمىز، جاستارىمىز.

كۇن بۇرىن ازىرلەنگەن ورىندار بۇل 6 نچى ءاپرىل كۇنى قازاق اراسىنا قىزمەتكەر جىبەرىپ قالىڭ بۇل كۇننىڭ ماڭىزىن تۇسىندىرەدى. قالاسى بولسا دالادا جاتقان قازاق كەدەيلەرىنىڭ ... بارلا قويىپ ... سوندىقتان بۇل كۇندە مەيرام وتكىزۋ ... ازات ماتادانداردىڭ ... بولاق جولىن ازىرلەتىپ ... بەس مەيرامداي الىپ ... جاڭا كۇن بۇرىن ازىرلەنەر.

6 نچى ءاپرىل قازاق كەدەيىنىڭ جىن ەنا مەن قىرى الاتىن مەيرامى.

گەرمانيا رەيحستاگىندا جانجال.

گەرمانيا رەيحستاگىندە كەشەگى ماسالەسى «سوز قىلىنعاندا گەرمانيانىڭ سول ۇلتشىلدارى پارتياسىنىڭ ءبىر مۇشەسى لەنينگە تيگىزىپ «سوز ايتقان. ورتاشىلداردىڭ بۇعان مەنى اري كەيىپ ۇلتشىلدار مەن ەكى اراداعى ماتى جانجال جەتىپ ارانى ... توبەلەسكە اينالدى. توبەلەس مەجەدى ماجىلىس ... ماجىلىس قايتادان اشىلعاندا ورتاشىلدار توبى مەن ماجىلىستى تاستاپ جەتىپ كەتەدى. سوتسيال دەموكراتتار ورتاشىلدارعا جاقتاسىپ ۇلتشىلدار مەن جانجالعا ەكى ارادا تاعى توبەلەس جەتەدى. بۇل سايار ماجىلىس جابىلادى.

فرانسيا مەن كەڭەستەر وداعى.

فرانسيانىڭ باس مىنيستى ... ەۋروپا ساياسيلارى بەرى فرانسيانىڭ كەڭەستەر وداعىن تانار دەگەن ۇمىتتار ەدى. بىراق ... بۇدان كەڭەستەر وداعىن ماكدو ... تانۋ دەپ وتىرعان جوق. ازىرشە كەڭەستەر وداعىمەن تۇرلى جارتىلار ... كەڭەستەر وداعى اۋىل جارتىلارعا كونسە، سوندا ونى تانىماقشى. جاقىن ارادا پاريجدە فرانسيا مەن كەڭەستەر وداعىنىڭ وكىلدەرىنىڭ جيىلىسى شاقىرىلۋعا اۋىپ بارىلادى. بۇل ماجىلىستە ەكى جاققا دا بىردەي داۋلى ماسەلەلەر قارالادى.

انگليا جۇمىسكەر حۇكىمەتىنىڭ الىس دەگى

انگليانىڭ جۇمىسكەرلەر حۇكىمەتىنىڭ ءبىر ماقسادى ... قاراجاتتان جۇمىسكەرلەرگە ۇيلەر سالىپ بەرۋ ەدى. بۇل تۋرالى كوپ تالاس جانجالدار بولعان. اقىرىندا جۇمىسكەرلەرگە ءۇي سالىپ بەرۋ زاكونىنىڭ جوباسى پارلامەنتتە كوپشىلىك بەن قابىلداندى. بىراق زاكوننىڭ ىسكە اسىرىلۋى تۋرالى ليبەرالدار حۇكىمەتكە قارسى بولىپ كوپشىلىك زاكوندى قاراۋدى كەيىنگە قالدىرۋعا داۋىس بەردى. مۇنى ەستىپ وتىرعانداعى ليبەرالداردىڭ ءۇي جۇمىسكەرلەرگە ۇيلەر سالىپ بەرۋ زاكونىن جوزەگە اسۋىن كەشىكتىرە بەرۋ.

كەڭەستەر وداعىندا ەگىن جايى

وكرايىندا كۇزدىك ەگىلگەن استىقتىڭ 33 پروتسەنتى ورتاشا، 63 پروتسەنتى ورتادان جوعارى، 4 پروتسەنتى ناشار. جالپى استىق ورتاشادان تومەن.

بىراق بىيل وكرايىندا ەگىلگەن استىقتىڭ ساپى ... كوپ، سول سەبەبتى استىق ... كەم جينالماس دەپ كۇتىلەدى. استىقتىڭ جىنىسى الا.

باشكىرستاندا، ۆولسكىي دە، ... ورنىنداعى استىقتار جاقىن ارادا جاقسى جاۋىندار بولماعاندىقتان كوتەرىلە باستاعان. تومەنگى ۆولگادا، ... جاۋىن جاۋىپ استىقتار كوتەرىلگەن.

كاسىپ جارشىسى

حازىرگى ۋاقىتتا ەكى رەسەيدىڭ اۋىلدارىندا ەلەكتريك ورناتىلىپ جاتىر. بۇل ءىس اۋىل شارۋاشىلىق قارجىسى مەن ىستەلىپ ەدى، ەندى ەل جارشىلارى ەلەكتردىڭ پايداسىنا تۇسىنگەندىكتەن ەلەكتردى ءوز قارجىلارىنا وزدەرى سۇراپ ورناتا باستادى. ەلەكتر ءوزى قۇرالدارى جارىق قىلۋعا جاقىن ارزان تۇسەدى، اۋىل جارشىلىعىنا پايدالى جاردەمى تيەدى.

ادەسسە ... كوبىرەكلەرىندە 20 اۋىلى اۋىلداردا ەلەكتر ورناتۋدى سۇراپ جاتىر. 200 اۋىلى ءبىر اۋىلدا ەلەكتر ستانساسىن ورناتۋ 4,500 سومعا تۇسەدى. اۋىل اۋىلداردا استىق جىلعانىن كەيىن ەلەكتر ستانسالارى ورناتىلاتۇن بولعان.

وسى كۇنى بىزدە شەكەر ارزان بولادى. شەكەردىڭ ارزاندىعى شەكەر كاسىبىمىزدىڭ الدا باسقانىن حازىرگى ۋاقىتتا ءبىزدە شەكەر جات مەملەكەتتەرگە دە شىعارىلادى. وكرايىنداعى 6 جىلدان بەرى توقتاپ تۇرعان شەكەر كاسىبى شەكەر زاۋىتى بىيل كۇز جۇرگىزىلەدى. زاۋىتتىڭ جىلىنا 1,800,100 پۇت شەكەر جاساپ شىعارۋعا قۋاتى كەلەدى.

جايىق اياعىنىڭ بالىق بايلىقتارىنان پايدالانۋ تۋرالى.

قازاقستاننىڭ بالىق كاسىبى ۇيىمى (كيرريبا) مەملەكەت بالىق تىرەستى جايىق اياعىنىڭ بالىق بايلىقتارىنان پايدالانۋ ءۇشىن اكسيونەرلى ەكى ارا ۇيىم اشۋدى ۇسىنعان. كيرريبانىڭ قويعان تۇرلى جارلاردىنا ريزالىقتا بىلدىرگەن. بۇل ماسەلە قازاقستاننىڭ كاسىپ جارشى كەڭەسىنىڭ ماجىلىسىندە سوز بولىپ، جايىق اياعىنىڭ بالىق بايلىقتارىنان پايدالانۋ ءۇشىن قازاقستان مەن مەملەكەت بالىق تىرەسىنە ورتاق اكسيونەرلى ۇيىم اشۋ ورىندى دەپ تابادى.

اكسيونەرلى ۇيىمعا پايدالانۋ ... داعى بالىق كاسىپ ورىندارى، ۇستەمەلەرى جانە ... بار-بارلىق كەمەلەرى، قايىقتارى ... قازاقستاننىڭ ... (ۇيىمى) بولىپ كىرەدى.

مەملەكەت بالىق تىرەسى اكسيونەرلى ۇيىمعا قازاقستاننىڭ ساليەن پايىنىڭ ... سالادى.

كاسىپ سوماسى ەكى ارا كەڭەس بەلگىلەنەدى. ... ۇيىم ىستەگەن جۇمىستا قاراي ەكى ارا بولىنەدى.

مەملەكەت بالىق تىرەسى مەن سولكەسە اكسيونەرلى ۇيىم ... قازاقستاننىڭ حالىق جۇرتشىلىعىنىڭ ... تابىلادى.

قازاق عىلىمپازدار توبىنىڭ قاۋلىلارى.

اۋىز ادەبيەتىن جيناۋ جايىندا.

(باياناتشى ى. دوسمۇقامەدۇلى)

قازاق «اۋىزشا ادەبيەتىن» باياناتشى اۋىزشا ادەبيەت جيناۋ «كوشپەلى ەل» ەلدىڭ «ەر-ەر اداستان سالىپ، سولارعا «ەرلەر ادىنا جۇمىس قىلۋدى مىندەتى» قىلىپ تاپسىرۋ كەرەك. اكىمشىلىكتە جالپى جيناعان ادەبيەتتى ارىنشىنىڭ جالپى قىزمەتكەرلەر بولسىن، سولار ارىنشى بولسىن مەن تەرىپ ماعلۇمات باسپا سوز ارقىلى بولىپ، سوعان بايلانىستى تاراتىلسىن. قازاق ادەبيەتىن جيناۋشى اداسى جالپى، ەلدى جاقىن دەپ باعالاپ جيناماي، قاي «تۇرىن بولسا دا جيناۋ كەرەك. ەسكى قازاق ادەبيەتىنىڭ ماڭىزدىلىعى، اۋىز اقىندار ايتىپ جۇرگەندەردى تاپتىرىپ اتىپ، قازاق شىعارىپ كەلسىن، جيناعان ادەبيەتتەر ادەبيەتشى ساتىلىپ الىنسىن.

الدىڭعى سويلەپ، ادەبيەت جيناۋ اقشا كۇشى مەن ەڭبەكتى كۇش مەن بولادى، اقشا قىزمەت بەرۋشىلەر تەكسەرۋى كەرەك. «ەل تاپسىرۋعا بولادى، جيناعاندى دۇرىس دەپ الا بەرەدى، توپ تەكسەرىپ قاراۋ كەرەك. تۇركىستان دە قازاقستان «عىلىم كوميسسياسىنىڭ بىرلىگىمەن ادەبيەت جيناۋ تۋرالى نۇسقا جاساپ شىعارۋدى اۋەلى «عىلىمپازدار توبى تاپسىرىپ كەتۋى كەرەك دەدى.

«ازىر ادەبيەت جيناۋدا بىزدە تاجىريبا جوق. ەل جايىنان باياناتشىدا تولىق ايتىلادى. ادەبيەت جيناۋشىلار كۇرەپ، ەسكى جەرلەردى ەلدى قالا جيناۋى. تۇڭكەرىستەن بەرگى بولعان جاڭا ادەبيەتتەردى قالدىرماي جيناۋ دۇرىس كەرەك. استاناداعى عالىمدارىمىز، ولاردىڭ كوز قاراسىن اشىق ايتىپ بەرەتىن سوڭعى كەزدەگى ادەبيەتتەر. اۋەلدە ەسكى ادەبيەتتىڭ كىتاپتارى باسىلىپ شىعىپ وتىر، اكىمشىلىكتەردە ارالاسقان ۇيعىن جىيىن كوپ كىتاپ بار، جارىققا شىعارىلماي، تۇرعان ادامدار ادامدارعا جىبەرىپ بوسقا جاتىر. «عىلىم ورىندارى

ەل ىشىنە كىسى جىبەرەدى، ول قازاق اۋىلىنا ارالاپ، تۇرعان مۇعالىمدەر، قالادان وقۋ قۇمارتقان جىگىتتەر ارقىلى جيناۋعا بولادى دەدى.

بوكەي حان ۇلى: قازاقستاندا تۇرمىستان «عىلىم جيناۋدا اۋەلگى باعىتتاردان اۋىز كەرەك. جانىنىڭ «ارى بالگى» جوبىرلە يالى جىرعا بولا بەرەدى. بۇل حالىقتىڭ جولىندا الدان بولۋدا ادامدى تۇرمىستان بەرىلگەن تايىنشاعا سەبەپ كەرەك. كەم كورىنگەندە تاپسىرۋمەن جۇمىس بولىپ جاتادى. سوندا الدان جازىلسىن، قىزمەت «تۇسىپ استىقتان ادامدار جەمىس كوپ جينالىپ، اۋىلداي كىسى «تىستى» ماعلۇماتتاردى جىيىپ الا الاتىن ورىندا الىپ بارىپ سالادى، دەدى.

باسقادا سويلەۋشىلەر كوپ بولدى.

توپ اقىلى بولىپ وتىرعان «الي-قان سويلەۋشىلەردىڭ سوزدەرىنەن قورىتىپ تومەندەگى اۋەسىندى تۇپقا سالادى:

1. اۋىز ادەبيەتىن جيناۋ تۋرالى قازاق ماعلۇماتتارى جيناۋدا كەرەكتىگىن باياندالىپ، قاي ورىستان جيناۋدى كورسەتىپ تولىق تولانىپ، نۇسقا كىتاپ شىعارىلسىن.

2. كورىنگەن كەسەكادەبيەت جيناۋدى تاپسىرۋدەگىدەي جاۋاپ، جيناۋشىلارى اقشاسىز ەڭبەككە تاڭداپ الىنسىن.

3. جيناعان ماتەريالداردى تاريحىڭىزگە اسپان قىزمەتكەرلەرگە تاپسىرىپ ارتىسىن.

4. قالى اعارتۋ كوميسسارياتى بارلىق اۋىل جولىنا اۋىستىرىپ اقشادان ارالاپتى اقشا «بولىپ، اۋەلى ادەبيەت قىزمەتى جولىنا الا ارنالىپ قويسىن.

توپ بۇل اۋەسىندى وزگەرتۋسىز قابىل الدى.

ورىس-عىلىم كىتاپتارىن كوبەيتۋ تۋرالى قاۋلى.

باياناتشى جاسالعان ورزا ۇلى، مۇقانوۆ. بۇعان شەيىن قازاقستاندا «عىلىم كىتاپ

باسىلىپ كوبەيۋ جالپى «تىستى دارجادا ستامبول دەگىزگەن، جەتكەن «بىر كىتاپتاردا «تىل، ەگەر جاقىنان اۋىقشا اۋىلىمىزدەگى، «عىلىم كىتاپتارىندا قازاق مەكتەبىندەگى ورىسشا بىلمەيتىن كەيدە باللارىنا پايداسى كوپ تيمەيتۇعىندىعىن ايتا كەلە، تەز ارادا «عىلمي ادەبيەتتىڭ «بىر جۇيەگە سالىپ ۇيىستىرۋدا تولتىرۋدا جولدارىن ايتادى. ولار مىنالار:

1. ادەبيەت جۇمىسى تۇتىنىپ جۇمىسى رەتتەلسىن،

2. قازاقستان اۋدارماسىندا ەڭبەكتى، قولدارىنان «الي كەلەتىن ارالاساردان تولىق پىراۋىلى كەلەسى سىيلاسىن،

اۋەل كەلەسىندەگى تەرى مىنالار بولسىن:

1. ادەبيەت جۇمىسى رەتى، باسقىن تەكسەرىپ جازۋشىلارعا اشىق قىلىپ «ۇن كورسەتۋ.

2. باسپا «سوزبەن ەڭبەكتەنىڭ جۇمىستارىن ىنتىماقتاسىپ، كەمشىلىكتەرىن جويۋعا جارالار قولدانۋ.

3. جازۋشىلاردا باسىن قوسىپ وتىرۋ «جاڭا سولاردى قالىپتاستىرۋ جارالارى.

4. كەلەسىندە وسى ايتىلعان مىندەتتەردى ورىنداي الارلىق ارنالى قارجىسى بولۋى «تيىس. ودان باسقا بارلىق كىتاپقا دەپ ارنالعان اقشالاردا «بارىدە سول كەلەسى «بولىنۋى «بۇل. ەگەر بۇل قارجىلاردا كەم

بولسا، قازاقستان اۋكىمەتى ارنالى كەلەسى اۋدانىڭ اۋكىمەتىنەن اۋىسىپ ارنالىپ، قوسىمشا قارجى سۇرالسىن.

5. كىتاپتاردا كەرەكتىك رەتىنەن الدى مەن مەكتەپ قۇرالدارى تۇگەندەلسىن دەگەن نۇسقا بەرىلسىن، سودان كەيىن ەڭگزىلى باسىلۋدان تولىق ماعلۇمات بەرەتىن جاردەمشى كىتاپتار اۋدارىلسىن.

6. بۇگىنگى ەل «تۇرمىس مەن شارۋاشىلىعى، قارجى، تۇرمىس جايلارىنان، قازاق تاريحىنان، ادەبيەتىنەن اۋدارىلادى بولسىن. كەلەسى الدىمەن كەرەك جازۋشىلار ماتەريال بەرگەن كەم جازىلىپ ورىسشادان تەك قازاقشاۋلاتىن رەتىندەگى وزگەرىستەر مەن عانا اۋدارىپ وتىرىلۋى بولسىن.

7. جالعىز بۇل جارالار مەنشىكتى تياناقتى جاردەمشى رەتىنە «عىلىم ادەبيەتىن كوبەيتۋ تۋرالى «تۇرلى قاۋلىلار، سەزدىكتەر اشىلىپ وتىرىلۋى بولسىن.

بۇلارعا اۋكىمەت پارتيالاردان «تۇرلى كوڭىلىنە جاردەمدەر بەرىلىپ، «عىلىم ادەبيەت كەلەسىنە باسشى بولىنۋى بولسىن.

قازاقستان اۋلى. قاۋلىدا مەملەكەت باسپا «سوز كەرەك قىلعان اقشا تولىقسىز بەرىلىپ تۇرسىن دەگەن «سوزدى قوستى.

جولدار اۋەسىندىلەردە كوپ تىلەك ىرەتىنە «الدى.

قازاق «تىلىن جۇرگىزۋ.

ورتالىق كوميسسيادا

قازاق «تىلىن جۇرگىزەتىن ورتالىق كوميسسيا باستىعى كەزدە «ار كوميسسياسىندا «ەلى اۋلاردا كۇيرەتىلىك بولعان، قازاق قىزمەتكەرلەرىندە قوسشا ايتاتىن بەلگىلى ۇيىستىرىپ ورتالىق حۇكىمەتتەن قوسشا قارجىسى سۇرالىپ ەدى، «بىراق ورتالىق اۋلى بەرە الادى. سول سەبەبى ورتالىق كوميسسيا كۇيرەتىلىك كوميسسيالارعا، بارلىق قىزمەتكەرلەردە «بىر سىپىرانى شىعارىپ اۋلاردا اۋرىندا قازاقشا «تىلى، جازۋى بىلەتىن ادامدار

دى ازىرشا قام قالۋدى ۇيعاردى.

قازاق قىزمەتكەرلەرىنىڭ ايالىق كۇرسى.

«اپرەلدە 15 نە اورىنبوردا، حالىق اعارتۋ كوميسسارياتىنىڭ باسقارۋىندا، باقىلاۋ كوميسسارياتىنىڭ باقىلاۋىندا، قازاق «تىلىن جۇرگىزەتىن قازاق قىزمەتكەرلەر ازىرلەپ شىعارۋ «اۋەن ايالىق كۇرس اشىلادى. كۇرس «ۇش ايلىق بولادى. بولىپ 30 كىسىگە ارنالادى. كۇرسكە كۇرسقا «وزى ساين «بىر ادام (قازاق) جىبەرۋگە بۇيىرىلادى.

كوپەراتسيا جايىنان.

سوڭعى جىلدارى كەيىن، الدىندا «بىر «بىرى مەن جارىسىپ، قىزمەت جۇرگىزىپ ەڭبەكشىلەر كوپشىلىگىن ازدىرىپ وتىرعان سەكىلدى «ۇر جۇگىنىستە جاقتاۋشىلار تاپسىرىپ تۇرعان الاي «جۇردى.

الدىندا كەلىپ ازىرگى ايدا 1921 جىلدارى جاڭا ساياساتىنىڭ بۇزىلۋ فالاستا بارلىق مەملەكەتتە قالى ارا كوپەراتيۆ ۇيىمى جاۋدى. بۇل تۇرعا ەكىنشى جاعى. مەملەكەت كوپەراتسيالاردا ادامدارى ازايدى. سونىمەن كۇردەسپەن جاتقان جۇرگىزگەن كوپەراتيۆ اتاۋلى ۇيىمدارى بىر ەتىپ تۇرمىسى جارىستى قوزعالتتى.

قايتادان بارلىق تۇلعا كوپەراتيۆتەر اسىلاتقان سايلاپ، 30 - ىنشى سەنتيابر 1923 جىلى جىيىندا جالپى ميرام كۇنى ەتىپ اپتانىڭ 7 سى كۇنىن (سەنبى) بەلگىلەۋگە قالى قىلدى. قازاقيادا بولسىن، سول كۇن ەلدەردە ميرامدا ايتادى، سوڭعى جىلداردا بۇل كۇن تاريحى، «تۇلعالى ماكسيما بارى، «بىرىنشى ماي سياقتى ەڭبەكشى «اۋەلى الدى قىزىل اۋلى كۇن بولىپ سانالادى.

«بىزدە ماۋسىمدا تۇڭكەرىس ارى كوپىرلى جىل جىيىپ كالي جاتقان ساياساتتا اسكەري جايلاردا «ەلى مىندەت مىندەتتەرى ايتىلادى.

بۇعان بىلاي كوپەراتيۆ ۇيىمدا كىرۋلەرى «بىر كەرەكتىلىكتەن كوپەراتيۆتەر كەلىسىمدەن قالىپتاسىپ، «اۋەيىپ، ساياسي تۇرعىدا بولىپ ورتالىق كوممۇنيست پارتياسىنان ايرىقشا ساياساتى الى كەرەك.

ولاردى تۇرمىسقا قول جەتىپ، مادەنيەت سالىستا اشىق باساتىن الدىندا «بىرىنشى بەرگەنى، سول الدىندا ەكى جاقتاعى جاۋاپ تاريحى، جەتىلىپ كوپەراتيۆ ۇيىمدا مەڭگەرىپ بولىپ جارناۋشىلار، بالقا تۇرعىدا ازايىلعان كەرەك. اسىرە دەمەي كۇشەيتىلسىن.

بۇل كۇندە ىلگى «اۋ «بىرجاعىنا دەمى، ايىل جالپى «ەرى تاپتانعان كەۋ راتسيا مۇجە بولىپ كىرۋ دەگەن ورتالىق اگىتسيا جاسالىپ، ازاتتىق اقىل سىزدار بولىپ جارنا بولىپ تۇرسىن، سوندا «تۇرمىس بەيعامىسىن قوسىلىپ «اۋز باسىن «اۋز جارنالىق جارنالارعا امال اسىرا كەلىپ بولىپ تابىلادى.

كوپەراتسيا كورىپ، بۇل الدان جەردە مەكتەپتى، اۋىلداعى تاپ، اۋىز قالىپتان اۋىلدارى اشۋ جالپى جەتىلدى.

بۇل ميرام كۇنى كوپەراتيۆ تۋرالى قارا حالقىنا ەركى «تۇستىرىپ، اۋىل پايداسى كەلىپ، جۇيە ارزانداتۋ باسى سەبەبى قۇرال ادەمىلىگىن ايتىپ اۋكەت، جارنا قالاۋىن دۇن.

ايتەۋىر «تىكباۋشىلارعا ايتىپ تۇرمىسىمىز اسۋ، وسى كۇنى ايلىك. قاراسا دا اقشا جارنالى اسىپ «اۋەي مەن پايدالانىپ، جارلىعا بۇرىنعا اقشا مال بەرىپ - سولاردى اكى- «ازىق اۋلى قولىپ تولتىرىپ، بايلىعا ايلا ازىپ جۇرگەن قۇلاردى، جۇدەرقىلاردى كورساتۋ.

الدىنا ازىمىز دەپ داعدىلارىنىڭ جەكەلىگىنە بۇل جۇمىس امەسپە؟ «ز الدى مەن اۋلىندا كوپەراتسيادان جۇمىس باستاۋ كەرەك جارلى، ورتا «الدى جارلىلاردى سول اۋلىنا كىرگىزىپ، الگى ساۋدەگەر، ارام ساتاتىندارداعى قولدانىپ تۇسىرمەي جاراسى كورسەتۋ كەرەك. قۇلاردا كوبەيۋدە بول بويكۇ وسى كوپەراتسيا.

ەل جارلى، كەدەيلەر «ار قايسىسى ەلىنەن كەلىپ باسىنا تۇزىپ الىسىپ، كۇشىنەن كۇن جارلىق مويىنىنا باتىپ ولاردى ۇيىمداستىرىپ، تەز باليدا قاسىندا كىرگەن ادام تابىلماي، سەكىرلى جاندار بولماي- «الىمسىز تاپ جاعىنان ورنىندا تۇر. وسىلاردى ەكى ەل پارتيا الدا كوپتەن، زور ورىن سالىپ جارلىلارعا قارا- سالى اۋلى ورىنىن تاپتىپ وتىر.

قازىر اۋىلدارىندا كۇيرەلگەن كوپەلەر (ۇيىمداق ۇيىمدار) اشىپ، تىرەنتىر قۇرۋ، قولداۋمەن تەگى الگى ساتىپ، تەگى جيۋ، «بىر كوماكپەن الىپ ەكىنشى تۇلعا كورۋ سالادى ۇيىمدار بارى دە كوپەراتسياسىنىڭ قولىندا.

كوپەراتسيا قالىپتاسىپ بولعان قازاق اۋىلىنىڭ «بارى مەملەكەت ەركىن پايدالانادى «بۇرىنعى الاقى اۋىز «بىزدە كەسى اۋكىمەتتىڭ جۇمىس بىرلەسىپ، «تۇرلى مەكتەپتەرى اۋىم، قازىر ارتەلدەرى بولسادا - سولاردا بارلىق «اس اۋىسى كوپەراتسيا جولىنا تۇسەدى.

كوپەراتسيا ارتەل اۋىمى بولعان جەردە، بار بولعان جەردە، بارلىقتاردا كەدەيلەردە اۋكىمەت ورىندارىنان، جارىق جاسالۋ بانكى ارىنان قارىز (كرەديت) الۋ (بورىشقا مال، اقشا، جەمىس الىپ تۇرۋ) جۇمىسى جەڭىلدەيدى.

وسى تۋرالى قازاقتا تالاي جارلى اندا، تالاي قولاق اتى بولعان، ساۋدا تۇسىندا جارلى - جالشىلاردا اقشى جەتىلىپ، اۋلا ازدەنتۋ ارز قىلاتىن جاردەم سۇرالۋن «تىيىستى اۋىم، كاپيتالىزمدى بارە كەدەيلەرگە اسىرە دەپ جارلاعان «سوز بەرىلگەن تۇسقا، اقىل زاڭدا - زا كۇنەلەر اۋلىنا باپ جەتپەيدى، جەتىستە سالىۋەتكە نە كوپەراتسياعا سايلانعان جۇۋاپتار باسىپ، جالىرىپ قالادى. وسىمەن جەرگىلىكتى پارتيا، كومسومول اۋىمدارى تىم اباي بولۋلارى كەرەك.

الدى بۇل جاقتا اقشا بولسا تياناق تابىلماي، بۇرىنعىدان كورى قۇنى بولىپ وتىر. اقىلداي «اۋىپ كەسۋىمەن جۇرتى اتاپ، ەڭبەكتەر (كوپەراتيۆتەر) جوق ەمەس ەدى.

كەدەيلەر اۋىلدا اۋلى سوڭعى جاندارى

آقمولا گۇبەرنەسىندە.

گۇبەرنەنىڭ آتقارۇۇ كومىتەتىندە ‹ھەم گۇبەرنەنىڭ قازاق ‹تىلىن جۇرگىزەتىن كومىسسىيەنىڭ ماعلۇماتىنا قاراعاندا اۋىلدا قازاق ‹تىلى جۇرگىزۇۇ جۇمىسى جاقسى كۇيدە، كورىنەدى. گۇبەرنەلىك آتكوم قازاق ‹تىلىن جۇرگىزۇۇگە كەمشىلىك جاساعاندى، قاتتى قارسى بەرىپ جاردەمەسىن تۇرادى. [illegible] بولىستىق [illegible] آۋدارۇۇشىلار كۇرسەتتەرگە 14600 سوم بەردى. ەندى قازاقشا [illegible] آۋدارۇۇشىلار كۇرسەتتەردى آچۇۇعا جوبا جاساپ جاتىر.

آقتوبە گۇبەرنەسىندە.

تورعاي اۇيەزىندە ‹ساياسي مەكەمە ‹ھەم سوتتار، آتقا مەكەمەلەردەن باسقا بارلىق اۇيەزدەگى بولىستىق، آۋىلدىق مەكەمەلەر تولىسىمەن قازاق تىلىنە كوچەدى. تەمىر، چالقار، آقتوبە اۇيەزدەرىنىڭ قازاق بولىستارىندا قازاق ‹تىلى تولىعىمەن جۇرگىزىلەدى اۇيەزدىك مەكەمەلەر آزىركە اورىس تىلىنە ‹ايس جۇرگىزەدى.

گۇبەرنەدەگى حالىق بىلەۇىنىڭ 75% ى قازاقتاردان. باسپاقا ‹ۇچىن قازاق ‹آرىپى آزىرلەندى. قازاقشا گازەت چىعارۇۇعا قام قىلىپ جاتىر.

آداي اۇيەزىندە.

آداي اۇيەزىنىڭ قازاق ‹تىلىن جۇرگىزەتىن كومىسسىيەسى مايدىڭ 25 ىنە آچىلدى. كومىسسىيەنىڭ ماعلۇمىنى بويىنچا اۇيەزدە 163 آۋىلدىق كەڭەس، 26 بولىستىق آتكوم بار. بۇل بولىستاردا ‹ايس كوبىنەسە قازاق تىلىنە جۇرگىزىلىپ كەلگەن. بورسىنىڭ (اۋرىستىكى) اۇيەزىندە اورىس تىلىندە جۇرگىزىلىپ كەلگەن. كومىسسىيەنىڭ ايتقانى بويىنچا گۇبەرنەلىك سوتنىڭ، پروكۇرورنىڭ، آۋىلدىق سوتنىڭ، اۇيەزدىك آقارتۇۇ ‹بولىمىنىڭ ‹ايستەرى قازاقچا جۇرگىزىلە باستادى. باسقا مەكەمەلەر آز اورىس ‹تىلىن قولدانىپ اوتىر. بۇل مەكەمەلەردە ‹ايستى قازاقچا جۇرگىزۇۇگە كومىسسىيە قام قىلىپ جاتىر.

آ. زوۋف.

بۇحارا قازاقتارىنىڭ حالى ‹ھەم آلداعى ‹ايستىڭ پلانى.

بۇحارا رەسپۇبلىكەسىندە جارتى مىليونعا جاقىن قازاق بار. بۇلاردىڭ بۇحارا آۋداندارىنا آلىنعانى ەكى ‹جۇز جىل، سوڭعى ‹جۇز جىيىرما بەس جىل بولعان. سودان بەرى بۇلار ‹امىر قول آستىنا [illegible] كەلگەن.

جوعارى ايتقانداردان بۇرىن اورىنىنا ‹اۇزىنىڭ قازاق [illegible] قالعاندارى بار، [illegible] بولىپ كەلەدى.

بۇحارا رەسپۇبلىكەسىندە آزىر كەلگەن قازاقتار ەكى [illegible] اورناعان. ‹بىرى كوچپەلى، ەكىنچىسى اوتىرىقچى. كوچپەلى قازاقتار اوسى كۇنگە چەيىن [illegible] كوچىپ جۇرەدى. اوتىرىقچىلارى [illegible] اوتىرىپ، قىستاق بولىپ، لەكىن [illegible] كورەدى. اوزبەك [illegible] مەن آرالاسىپ آدەت-عۇرىپى، آنا ‹تىلى جويىپ اوزبەك بولىپ كەتكەن.

ەكىنچى كوچپەلى قازاقتار اوزبەكتەر مەن آرالاسپاي سىرتتا بولعاندىقتان اولار قازاقتىعىن (آدەت-عۇرىپ، ‹تىلى) جويماعان.

بۇل قازاقتار تۇرالى بۇحارادا 20- جالى توڭكەرىستەن 23 - جىلعا چەيىن [illegible] ‹ھەم اولاردىڭ حالىن [illegible] بولعان. 23 - جىلدان باستاپ، بۇحارانىڭ 4- جالپى سيەزىنە قازاقتاردان بىرنە - ساران ۋاكىلدەر كەلىپ، بۇحارا اورتالىق آتقارۇۇ كوميتەتى جانىندا قازاق - قىرعىز ‹بولىمىن آچۇۇعا سەبەپ بولعان. سودان (‹بىر جاعىنان) بەرى قازاق - قىرعىز ‹بولىمى قولىنان كەلگەنچە ‹ايس استەپ كەلە جاتىر. بىراق قازاق-قىرعىز ‹بولىمى، قازاق قىزمەتكەرلەرى جەتىسپەگەندىكتەن، [illegible] ‹ايس استەي آلماي كەلەدى. ەندى قازاق - قىرعىز اوبلىسىنىڭ پلانى تۇزىلىپ، اورىن بەلگىلەنىپ بولۇۇ

[illegible]

آيعا ۇچادى.

جاقىن آرادا (4 - ايۇلدە) [illegible]

[illegible]

جىين بولعان 480 نىڭ چاقىرىمدىق جولىنا 10 ساعات جىلادىنا جەتپەك.

[illegible] سالىنعان.

‹پارتىنىڭ قىبىلى اوسىلاي بولادى.

كوپەراتيۆ اۇيىمدارىنىڭ كوپ بولىپ آيتىپ جاتقاندارىدا، مۇچەلەرىنىڭ آرتىپ جاتقانىن سەزىپ اوتىرمىز.

اولار تالاپ، تاۋار [illegible] سوۋدا [illegible] زاتتارىن آرزان آلىپ [illegible] بارلارىن [illegible] كەرەك، اولكەدەن پايداسىن كورىپ [illegible] سوۋىيەت [illegible] قازاق كەدەيى [illegible] كاپەراتيۆكە مۇچە بولعان. [illegible] كورسەتەدى، [illegible]

اورىس ساۋداگەرلەرىنەن [illegible] آلام دەپ بارامىن ‹بىر جولدا بەرەدى.

‹آر جەركە [illegible] كوپەراتيۆ جوقتىعىن آيتىپ [illegible] بازار نارقى [illegible] ساۋداگەرلەردىڭ ‹اوزى، كاپەراتيۆتەردەن [illegible] آلىپ جۇر. [illegible] بازارلارعا چىعارىپ، [illegible] ساتىپ ‹جۇر. كاپەراتيۆتەر [illegible] تاۋارلاردى كوپ آلىپ [illegible] كاپەراتيۆكە [illegible] استەپ جاتىر.

قارز بەرۇۇ سالاسىندا: كىم كىم ‹اوزى تالاپ كاپەراتيۆكە كىرسە [illegible] (…) [illegible]

كاپەراتيۆ مۇچەسى، اۋدان باسقالار جات آلاتىن.

اولار كاپەراتيۆكە قويعا بولا آلمادى.

[illegible] كاپەراتيۆ [illegible] اوزىنىڭ مۇچەلەرىن [illegible] اول مۇچەلەردىڭ [illegible] ‹اوز مەندەتىن اوتەپ جاتقانىن [illegible] قازاق كەدەيلەرىن اۇيىمداستىرۇۇدا اوداقتىق جولى مەن [illegible] اولاردى [illegible] جومىس ەتەدى.

[illegible] قىزمەتكەرلەر، [illegible] بۇل جۇمىستا [illegible] ‹اوز [illegible] كاپەراتيۆتىڭ [illegible] كەرەك.

قازاق اۋىلىندا كاپەراتيۆنىڭ [illegible] آزاماتتار [illegible] اۇيىمنىڭ 13 نچى، 12 چى سيەزدەرىندە قارارلارىمەن تانىسىپ [illegible] آلۇۇلارى كەرەك.

[illegible] 5 نچى ‹ايۇل [illegible]

تام.

قازاقتىڭ اورتانىڭ قالاسى جايىنان.

قازاق قالاسىنىڭ كەدەيلەرى، حۇكىمەت تاراپىنان 700 بۇت داعى ‹بيداي آلىپ ‹اوزى -3 جەردەن ەكى سالىپ، 60 45 جەردى اورتالا [illegible] سالدى. كەدەيلەر آراسىندان «مويرە» [illegible] دەپ جاتتى (½) جەر سالىندى، ‹بىر جارىم (½) جەر [illegible] جاتىلعان ەكەندىك بەت آلسى جاتىن ەمەس ‹بىراق جاۋىن [illegible] جىل بولىپ، قۇرعاقچىلىق بولىپ تۇر.

آكەچەلىك ‹جايى.

اوتكەن جىل، آزىل اورتاستان سالىنعان آزىل كەڭەسى [illegible] آۋىل كەڭەسى، [illegible] ‹ايس استەيدى، [illegible] ‹آلى سول آدەت كۇرەسەدى.

ەكىنچى آزىل كەڭەسى باستىعى مۇعالىم ‹اوزى سول قالاعا [illegible] آلعان كورىنەدى. بۇل جىگىتىڭ [illegible] بولىپ كەرەك [illegible] باستاپ [illegible]

[illegible] جۇرگەن، سول [illegible] بالالار ‹ھەم اۇلكەلەر اوقۇ [illegible] بوستا اوتكىزگەن. بۇدان اوقۇ بولمەنىڭ قابارى بولمادى.

كەدەيلەردىڭ اورتاسىندا [illegible] بىراق [illegible] جوق. [illegible] جوق، باسى كەرەك [illegible] كەدەيلەر [illegible] ‹بيداي بەرگەن ەكەن. ‹بيدايلارى جوعالىپ كەتكەن، ەندى [illegible] ەندى بەرمەيمىز جوق دەپ اوتىر. ‹بيدايلارىن كىم آلعانىن [illegible] بىلمەيدى.

جازعى تۇرى آۋىل [illegible] 400 سوم آقچا آلعان ەكەن. [illegible] ‹بىر استودەنتتى آلىپ، بىراق آقچانى ەكى آت آلعان. اونى سول جىگىت ‹بىر ساۋداگەر آعاسى مەن قوسىلىپ ساتىپ [illegible] كەدەيلەرگە [illegible] ەكىنچى آتىن 180 بۇت [illegible] ساتىپ، [illegible] 100 جارىم جەردەگى

اەلىمىزدە جايىۋلاتىپ (جانىۋاق آيۋجانىڭا) 4-5 قاپتارا بارىپ كەدەيلەردىڭ جالعىز مالىن كەتىرىن آرتقان. بارىنىڭ سانىن 4-5 بۋزىدان جالداپ اوتىرعان. اندى بارىسا مىيا-سايىندا جارىسى جالداعان كىرە آقىسىنا كەتىپتى.

تۇبىندە آرتىقىنا ٴبىر بەرىپ قايتارعا بولسا آقىلى تولىڭىزدە، اونىڭدا اندى ٴبيداي آلامىز دەپ كەدەيلەر اوتىر.

قالادا ر. ك. پ. (ب) ٴعىلم ر. ك. س. م. ۇياسى بار. اونىڭ بەترگەن ەشبىر جۇمىسى جوق، اولاردان بىلىمدىق قىلار آدام جوق. بالەبەكىلەردىڭ سايىراتىپاسى بولماعان. آنىلىساقاتا قىزلاجاردان بەرمەۋ كاپ كاتيتىۋن كورىنەدى. مۇشەلەرى تۇك بىلمەيدى، كوبى حات تانىمايدى.

كوز كۇنىنە كوپ اسپولكوقتى كەمىسپىيە مالدارى بولىپ بولمادى. بىراق بولسا آدالدى بولماعان. ٴتوڭر كورىنىپ آدامدارعا سۇيەنگەن مالدارى بەرىپ، جەك

كورگەن آدامدارعا تيگەنىن بەرگەن. جانان مال آلعاندارىنىڭ كوبىنىڭ مالدارى قىستى كۇنى ٴولىپ قالىپتى. قالعان جانداردى جۇمىسقا جارامايدى ابىلىپ جۇر. تەگىن آلعاندار جاقسى قىزمەت قىلىپ، اولاردان اسىرىپ استىپ جاتىر.

اوسى كۇنىندە كەدەيلەردە ەشبىر تۇيە ٴبيداي، ٴبىر جانعا اۋىت جوق. آقىر بارى آشتا سۇيەنىپ اوتىر، آش جوقتارى نە قىلارىن بىلمەي سالىپ قۇدا. آق بولساڭ سەبەبىن بولىنگەندە بۇزاۋلى سيىر اورنىنا تايىنشا-تورىپاق بەرىپ كوبى قىسىر جۇقالتىلعان.

قالادا بەرگەنىڭ كوپ. كوڭ جوقتاسەتىندى آزىرۋلارى بار. اونى جانىندا اورىس قالاسىنا قىراتقاندارى بار. كوبى بىلمەيدى.

قالادا كىتاپحانالار. قىراعاندارى بولماي، «داليا كەمباعال قازاعى» گازەتىنىڭ 2-سانى، «اۋىل» گازەتىنىڭ 2-سانى جاڭىلاي كەلىپ تۇرادى. قولى بوسلار بارىپ اوقىيدى.

ٴجارى-ساي اۋلى.

ماچينەستكە كۇرىسى.

آقمولانىڭ حاكىمدىك ٴبولىسىنىڭ قالاسىندا، قازاق آيەلدەرى ماچينەستكەلىككە اۋىرمۋ كۇرىسى آچىلدى. 18-ٴاپرىلدەن باستاپ 21 قازاق آيەلدەرى اوقى باستادى. جارىۋلىسى تاپلار تۇرمىس رەتى جاقسارماعان آيەلدەرگە قازاقتان آقىدار اوتىر. اوقۋشىلاردىڭ 10ى تاتار آيەلدەرى. قالعانى قازاق. اوقۋشىلارى جالقى تۇرەە بارا جاتىر. كەڭەس جۇكىمەتىنىڭ آيەلدەرگە اپرەلەمەن بەرەدى جۇكىمەت جۇمىستارىنا قاتىناسۋ تۋرالى چەشىلگەن زاڭى، اوسى كۇنى آرتىدا قالعان قازاق آيەلدەرى آراسىندا اسكە آسىرىلىپ اوتىر.

كاپەراتسيا كىم ٴۇشىن؟

قىزىلجار اۋيەزىنە ٴۇش بولىس قازاق بار. سول اەلدەردە 21-جىلدان باستاپ آچىلعان 6-7 كاپەراتسيا دۇكەنى بولعان. اوسىلاردىڭ قازاق آراسىنا قانداي قىزمەت كورسەتكەنى، قانداي اۇلگى كورسەتكەنى ايتالىق ٴۇشىن، تەكەدەي ناعىپ ٴتوڭر دەگەن بىرنەشەنىڭ ٴاسىمىن تانىستىرايىن.

6-7. دۇكەننىڭ ايچىندە كۇچى دەپ تانعان، تۇگەلىرس بولىستاعى حەمىر ەنۇ كولاكەسى. بۇل دۇكەندى 21 جىلى، كوپ سايىزدىڭ تۇسىنۇچىسى راماز بولعان آچىپ، اوزىنىڭ آكەسى آبىلاي تىلىبى رالىمازانى دۇكەننىڭ اوبەلونوپچىسى تىلىپ سايلاعان آبىلاي حالى سايلاعانىسودا اوبەلونوپچىن قالاسىس دۇكەندى بىتىپ تۇسەنىپ قويلىس بولىپ كەتەدى.

حالى سويوزىنەن ٴاسىل جۇرگىزىپ جىبەرىپ، اونى تاۋاردى تولتىرىپ ساتادى. جۇرت حابەراقتاتسىقان تيىمدى تاۋاردى حاراب آلا باستادى، آقچاسى سوپىمدان بەرلىپ، باعاسى جوعارى بولعاندىعىن بولادى. تولىعىپ كەلگەندە، حالى اولاي بولعاي چىقتى. آبىلدىڭ كۇرىسى، اوسىنى تاعىلارەپ آتان اوگىز الردى (حەك ەنتەك ەتىپ) آپلامن بەرمەي تۇرا آلماي. جۇرت كاپەراتسيادان قول ساتىپ بەزدى.

حالەسى جۇرتتىڭ بەرگەنى كۇيىسى بولعانىنان اوسى كۇنى دۇكەندى باسقارعان 7-6 ٴجىلى جۇرت تاۋاردى اۇيدىق. اوسى دۇكەننىڭ اكىنى بۇرىن (تەكەدەي) اۇيەزدىڭ كورسەتكەن قاراعانداي ساتپاي جۇرتقا سالىپ بۋرىپ، جامان ساتىلىپ كەتەدى.

تۇلتىراپ اوتىر. 7،8 بار جۇمىس اوگىزى، ٴاوز آلدىنا اوكىليا باعۇقا جاراپتىن قويى بولادى. اسىڭدا تۇلدا سىنا كۇتۇنىڭ بەرىپ قويعان 50-60 سازدا اوگىزى، 20 عا تاياۋ سازىن سيىرى بار. جالعىز حانىڭ اوزىنىڭ اسىسى، جانداي جاپتارىدا قوقىپ قالدى. حالىنىڭ بۇدان باسقادا قىلىقتارى كوپ، تالا سىيپ حالىنىڭ سۇيەنگەنى كۇچتى بولسا دەگەن...

تە-تەرس:

حالىدەن اۇلگى آلعان: تۇگەلىرس بولىستاعى «تۇرىباي» دۇكەنىنىڭ باستىعى آنان تانەسىق، «قىزىل اسكەر» بولىستاعى «نالسىباي» دۇكەنىنىڭ باستىعى مۇقانەمان تورپىستەر دەگەنە چارۋالارىنىڭ اتىنان جەگى كەتىپ قالدى.

اندى دۇكەندەردە ٴاوز باياتتارىنا كەلمەيدى، ٴالى كۇنگە تارتىبى بەلگىلەنگەن جۇمىس بەلگىلەنگەن اورنى جوق. قالعان پايدالارى جۇرتتىڭ تولتىرعان جۇرگەن كورىنەدى. زاپاسى مالى جوق. جالعىز كورىنە تەلى جوعارعى مۇزالاردا اۇيىندە آۇزىپ جاتقان جۇكىمەتىدە ابيسكى. تەمىيا كەتەگەلەرى، ناقى سوتاداي تۇگەلگە آسپاپتان قالعاندار.

اوسى كۇنى جۇرت كاپەراتسيادان، «... آبىلاي حالى تالى سول سەقىلدى مۇزالاردا، جۇكىمەتىمەن قىتناسقان اوراى دەپ قاراپتىن بولادى جۇرتسىنا سولاي كاپەراتسيا كوپىنىڭ پايداسىنا آيلاپتىن اۇيىم دۇكەنى اسىپىيە اسىي؟ بۇل كاپەراتسيالار مەن جوعارعى مۇزالار حالىلار پايداسىن اوتىر.

كوز قۇلاق بولاتىن جەرگىلىكتى كازمەت قايدا؟ كاپەراتتۇر بولىپ جۇرگەن آرابتىر قايدا؟

كاپەراتسيا كىم ٴۇشىن پايدا كەلتىرۋدە؟

ٴتيىس. كومسومول.

قارا جايىۋ قالدىرىپ كەتەدى. جاردەمدى قايدان آلامىز؟

تەمىر اۇيەزى، قۇندى اويىل بولىسى، 4-آۇىل بۇرىنعى (13-آۇىل)دىڭ 40 ٴۇيى بەر-ەگىپ، ەگىن باقچا سۇۋارۋ ماقسۇتى مەن آرىق قازۋ جۇمىسىنا كىرىسىپ ەدىك. 40 ٴۇيدىڭ بار قۇرال كۇچىمەن آزاماتى تابار-تابالماي قالماي كىرىسىپ، اۇزىندىغى (2،00) كولەمدى ەكى سايىن تەرەڭدىگى سايىن جارىم آرىق قازدىق. سۇۋدى توقتات-تۋۋعا تاقتاي ٴجانا باسقا قۇرال، قىزمەت كولىگى كەم بولعاندىقتان 40 ٴۇيى اورتا-مىزدان اۇيىم آچىپ، كۇيزەنىڭ جەر-سۇۋ مەكەمەسىنەن جاردەم سۇراۋعا اورتالىقتان مەنى سايلاپ جىبەرگەن ەدى. آقتوبەنىڭ گۇبيرنەنىڭ جەر-سۇۋ مەكەمەسىنە حال-جا-يىمىزدى باياندادىم. مۇندايى چارۋانى آلعا باستىرۋ ماقسۇتى مەن تالاپتانعان اۇيمدارعا جاردەم بەرمەكچىمىز، مۇمكىندىك بولىپ، حاراجات تاپقاندا بولساق جاردەم بەرەرمىز دەگەنگە كۇتىپ جاتىرمىن. بۇدان بولماي قالعان كۇنى. باسقا مەكەمەلەردەن جاردەم بولماسا، 40 ٴۇيدىڭ ەتەگىن جەڭىنە كەتەتۇگى جەكسىز. مۇنىڭ اۇستىنە جاتىن آرادا آقتوبەدە كەلگەن ٴبىر آزاماتى مەناداي ٴبىر كۇلىمز قابار آپ كەلدى: جاقىن آرادا اۇلىمىزعا آندارى جارلى ٴبىر ادى كىسى، جولاۇچىمىز دەپ كەلىپ رۇقسات سۇراپ قونىپ، اەرتەڭىنە اۇلىمىزدىڭ بىراق باسى كونەرگەن آزاماتى جۇمىسىنا آرادا كەتكەن 40 اۇيدىڭ اورتاسىنداعى 15 جاقسى دالادان قۇرىپ آكەتكەن. تۇزاۋلى دەسە كولىك جوق، ٴبارى قارا جايىۋ بولى كەسىلگەن سۇراستىرىپ قاراساق جەم بويىنداعى آدايلار ەكەن. دالىلدەرى باياعىدا (20-جىلى) اوسى آۇىلدىڭ تۇسىندا ٴبىزدىڭ مالىمىزدى چىكىلىك كەسىلەرى تالاپ آلىپ ەدى، سونىدا اولارعا ٴبىزدى كورسەتكەن اوسى آۇىل بولار... سونىڭ ٴۇشىن آلىپ اوترعان بارىمتامىز، دەپ آيتادى دەيدى. ٴبىزدىڭ ەلدىڭ جايلاۋى جاي آدايلاردىڭ ٴجايلاۋى ەتەتىن جايلاۋى بولماعاندىقتان قىلىپتا ايسىتىلىپ اوسى. بۇدان بۇرىندا تالاي تال تۇسىنە كەلىپ قارۋ-قۇرال مەن مالدارىمىزدى تارتىپ آكەتكەن.

تال تۇسىندە مالىمىزدى آيىرىپ آلا آلامىز آتىپ كەتەدى. ٴار ٴبىر اورىندا ٴبىر-ٴبىر مىلتىق بولىپ قالعاندا ٴاوزىمىزدىڭ (تەمىردىڭ) اۇيەزدىڭ مەكەمەمەن، آدايدىڭ مەكەمەسىنە تالاي آرىز بەرىپ كورسەك دەپ، بايعا كورگەن جوقپىز. قايتا بۇرىنعىدان جامان اوچىگىپ تۇر. بارىپ جەبەگەندىكتەن حۇكىمەتتەن جاردەم سۇراپ آلدىم. قاتىپ جۇرگىزىمىزدە آدايى آقپا-تىمىز بار بەتىندە قاراپ اوتىرعان 15 جىلقى ٴمىزدى آلىپ، جەرگە قاراتىپ قارا جايىۋ قالدىرىپ كەتەدى.

باسقارمادان سۇرايتىنىم: جابىرسىزدى كىم كورمەيدى؟ كىم تەگىندە آلىپ بەرمەيدى؟ اۇيمىمىزعا جاردەمدى قايدان آلامىز؟ آداي بارىمتاچىلارى جالعىز بىزدىڭ بوگەۋچىلەرگە امەس، اويىل تەمىر آراسىنداعى اوتىرعان بولعان اەلدەرگە دەمەۋ، «قازاق» دان كىم بولىپ تۇرعان جوق. ب. ا.

باسقارمادان: قازاقستان آتقارۋ كەمىتەتى، ٴادىل ايسى اسىمەر كەمەرىپ نازارىنا.

جوعالعان:

تەمىر تاي، جاسىپ اۇلىنىڭ قوستانايى گۇبيرنىسى، دەمىس اۇيەزى، جەتى كول بولىستىق آتكومنەن ٴايۋنىڭ 20ندا آلعان ‏№ 612 كۇۋالىق قاعازى. باقتىبەركىنباي اۇلىنىڭ سول بولىستىق آتكومنەن ٴايۋنىڭ 20 ندا آلعان ‏№ 613 كۇۋالىق قاعازى. بۇلار دۇكەمەنتكە ەسەپتەلمەسىن.

قىزمەت ايزدەگەن جىگىتتەرگە!

تولاقتاندىرۋ.

مەملەكەتتىك جوسپار كەمىسسيەسىنىڭ (گوسپلان) قىزمەتىنە ەكى قاتىپ كەرەك. اورىنعا كىرەتىن جىگىت قازاقچا جاقسى جازا ٴبىلۋى كەرەك. ٴبىرىنىڭ اورىسچا بىلۋىدە حاجەت.

اورىن ايزدەگەن جىگىتتەر كىرەتىنىڭ اۇيىنە گوسپلاننىڭ قاتىپسىنا كەلسىن.

گوسپلان قاتىپسى: ياتسەنكو.

ۇاقىتشا چىعارۋچى: ا. تەمىربەك اۇلى.
باستىرۋچى: قازاقستاننىڭ اورتالىق كەمىتەتى.
Врем. редактор: И. Темирбеков.
Издатель: Киргизский Центральный Исполнительный Комитет.
Краевая Киргизская тип. Киргизиздата Оренбург, Караван-сарай.
Главлит № 626 тир. 3400 экз.